

KIEVAIDIK

N. Triik.

Vabaduse süüd.

„Kevadikust“ enesest.

„Kevadik“ on olnud noorkarsklaste alaliseks valulapseks. Ikka on taltnud võidelda majanduslike raskustega. Ja nii mõnigi kord on „Kevadik“ varemgi seisnud elu ja surma piiril — hamletliku küsimuse: to be or not to be pihtide vahel. Kuid ta on jäänd siiski elama. Läänd aasta lõpul tabas teda taas raske katsumine — kogu sügissemestri vältel polnud võimalik välja anda ühtki nr.-it. Näis nagu oleks „Kevadiku“ saatuskell juba oma viimsed tunnid löönd. — Ent ei! Äsjamöödund jõuluvaheajal Tallinnasse kokkutulnud noorkarsklased arutlesid erilise innuga just „Kevadiku“ küsimusi ja otsustasid: juhtugu mis tahes, aga „Kevadikust loobuda — seda mitte! Sest kuigi „Kevadiku“ üle on lakkamatult vaieldud pea kõigil asemikekogu koosolekuil ning kongressel, küll teda kiites, küll teda laites ja kas või maani maha tehes, ometigi on ta olnud samal ajal meie kõikid lemmituks. „Kevadikku“ me ei jäta! Ning käesoleval puhul lähevadki eelmise aastakäigu viimased nr. nr. kauaaegse ootamise järele jällegi noori ja vanu „Kevadiku“ sõpru üles otsima.

Ut, kümnendat aastakäiku alustab „Kevadik“ kõigiti vastsel kujul. — Sisus püütakse senisest võimalikult enam mitmekesisuse printsiipi järgida, samuti noortepärasuse joont rohkem rõhutada, aga ka praktilisi vaatekohti küllaldaselt arvestada ning ilukirjanduselegi vääriliselt ruumi anda. Teoreetilises osas hangitakse kirjutisi: a) noorsookarskusliikumise ideoloogiast või välisvormist — E. N. K. juhatuse liikmeilt ning teisilt asjale ligidalseisvail isikuilt, b) üldse noorsooliikumisse või noorte ellu puutuvaist küsimusist — noorilt endilt, vanemailt noorsooliikumisele kaasatundvailt tegelasilt või tõlked sobivaist võõrkeelseist allikaist, c) enesekasvatustlikult tähtsate suurmeeste elulugusid või nende autobiograafilisi kirju — nooruslikult häälestet sulemeeste käsitelus ja d) kultuuri ja teaduse uussünnimuste, -nähete ja -avastuste populaarteaduslike esitelusid noorte vaimus — vastavate alade asjatundjate poolt. Praktilises osas pakutakse a) üldjuhtnõõre E. Noorsoo Karskusliidu liikmete-organisatsioonide tööks, b) artikleid üksikute ringide (kirjandus-, spordi- j. t.) töökorraldusest ja c) kirjutisi mitmesuguste eriharrastuste süvendamiseks ning eriettevõtete läbiviimiseks. Praktilise osa väärtustamisel on eriti teretulnud abi tegeliku noorsootöö keerises seisvailt noorilt juhtidelt endilt. Ilukirjanduslikku osasa leiavad vastuvõtmist niihästi noorte luuletised, proosapalad, dramaatilised katsed kui ka följetonid. Aga sinna võidakse paigutada ka juba tuntud ja tunnustet kirjanikkude noorile pühendet loomingut või tõlkeid väliskirjandusest. Ülevaadete osas hakatakse enam tähelepanu omistama arvustuslikele sõnavõttudele. Parimaid ilukirjanduslike tooteid puudutakse tulevikus ka „Kevadikus“ — ennekõike elutundelise analüüsi ja noorile tähtsate eluväärtusprobleemide vaatepunktilt, mitte ainult puhtkunstilisist lähtekohist. Muidugi kuuluvad „Kevadikus“ arvustamisele ka enesakasvatustlikud ja noorsooliikumist puudutavad raamatud ning ajakirjad. Taotletakse võimalikult täielikku informatsiooni noorsooliikumisest ja karskusliikumisest anda. Ent see pole võimalik ilma kohapäälsete kirjasaatjate abita. Kes aga seda keelaks? — Kõik on ju valmis saatma „Kev.“ teateid oma lähema ümbruse noorte ja karskuselust.

Pääle selle üldise sisuluustiku, mille alusel kavatsetakse „Kev.“ edaspidi toimetada, võidakse avada tarviduse järele ka erinurki, näit. esperanto, male jne. jaoks.

Et „Kev.“ kujuneks tõepoolest noori kõigiti rahuldavaks ajakirjaks, millest hoovaks lugejale vastu nooruslikku hingeõhku, selleks on vaja ülemaalist noorte kaastöölise võrku. Ainult noorte eneste rohke osavõtt „Kevadiku“ elust on kindlaimaks tagatiseks, et see viimse mohikaan-

(Järg viimasel küljel.)

PAUL VIHALEM.

Rahvusküsimusest.

Modernil ajastul, mitmekesises, vastolusid sisaldavas maailmas on eriti noorel inimesel raske seisukohavõtmine ühiskondlikkude nähete kohta. Inimkonna, maailma täppis ja kõikkülgne tundmaõppimine on nii raske, et enamal juhul lepatakse mingi valmis maailmavaate, seisukoha või ühiskondliku liikumise ühinemisega, ilma pikema süvenemiseta. Kerge on ju võtta üks sõna suhu, seda igalpool korrata ja kiita parimaks, arvata ennast kõrgeks idealistiks jne

Eriti viimasel ajal on Eestis rahvusküsimus saand niihästi noorsoos kui ka meie üldises poliitilises elus akuutseks. Rahvuse, ja rahvusluse nimel peetakse võitlust küll poliitilises elus, E. N. K. asemikekogus, maailmavaatelistes võitluses internatsionalismi ja sotsialismi vastu — kuigi pea vähematki kujutlust pole rahvusküsimuse tõelisest olemusest.

Ennekõike juba rahvuse olemuse, mõiste määritlemine sünnitab raskusi. Mida kujutab endast rahvus, missuguses ulatuses võime üldse kujutada rahvusküsimust rahvuslikke erinevusi? Tõuliselt nüüdisaegsed rahvused ei moodusta terviklikku, ühtlast tõugu, vaid iga rahvus enam ehk vähem on kokku suland kümnetest eritõugudest. Seega veresugulusega ei saa määrata rahvust. Isegi eesti rahvus, kes võrdlemisi vähe on kokku puutund teiste rahvustega, ei ole puhas ega ühtlane tõug. Isegi kuni viimase ajani toimus pikaldane muutumisprotsess: osa kohapäälseid elanikke, eriti rootslasi, sulasid eesti rahvusse ja teiselt poolt osa eestlasi sulas saksa ja vene kohalikku vähemusrahvusse.

Ühine keel on kahtlemata rahvuse paratamatuks eeltingimuseks, aga sellest ükski on vähe rahvuste eristamiseks. Pealegi kahel eri rahvusel võib olla ühine keel.

Elukoht on tavaliselt ühine, aga ajuti võib see olla ka erisugune. Nii eestlased Ameerikas ja Aasias hulga aega püsivad eestlasina.

Õigem oleks rahvuse määritlust viia laiemale alusele ja rahvuse all mõelda niisugust sotsiaalset gruppi, kelle liikmed on seotud ühise saatus, kooselamise kaudu ühiseks karakteriühiskonnaks. Seega ühesuguse saatuse, elu kaudu tekivad rahvuse liikmetes ühesugused iseloomujooned, mis väljenduvad igapäevases elutegevuses, kultuuris ja mis antakse pärimise ja kultuurvarade edasiandmise teel järglastele edasi. Kuna aga saatus, kooselu ja päritud omadused on inimkonna gruppidel-rahvustel erilaadsed, siis on nende kultuur ja iseloomud ka erinevad. Kokku puutudes teiste rahvustega paneme tähele erinevusi kultuuris, kommetes, tundeilma väljendustes ja isegi puhtteaduslikus mõtlemistöös.

Rahvuse iseloom ja rahvus ise pole aga kunagi muutumatud suurused, vaid alluvad elutingimuste, asukoha, ajalooliste sündmuste mõjul alalisele muutumisprotsessile. Aga mitte ainult puhtvälised mõjud, vaid ka rahvuse enda aktiiviteet, tahe kujundab rahvust. Mida tihedam, mitmekülgsem on side rahvusliikmete vahel, seda tugevama terviku ta endast kujutab. See aga ei tähenda veel seda, et rahvuse liikmed peaks kõik täpsalt sarnaselt elama, sarnaselt mõtlema.

Keskajal enamik rahvusi elas laial maa alal ning elatas ennast põllutööst. Põlnud mingit põhjust, mis oleks sundinud rahvuse liikmeid üksteisega läbi käima. Iga küla, perekond, elas ja toitend oma ette. Endised rahvuslikud üksused hakkasid lagunema, ühine keel langes murretesse jne. Näis nagu oleks tekkimas olnud rida uusi, iseseisvaid rahvusi. Eräandina

ainult valitsev kiht, suurmaomanikud — rüütliid hoidsid endi vahel rahvusliku ühtluse, kuna olid tihedas läbikäimises üksteisega. Vahepeal aga hakkab toimuma vastupidine protsess, mis on lõppend alles hiljuti. Kapitalistlik majandussüsteem haarab kõiki elanikke üheks tervikuks, tekitab tiheda läbikäimisvajaduse. Ülesleidused, liikumisabinõud, trükikunst jne. seovad järjest tihedamini rahvastiku üksikuid osi. Talupoja- ja tööliklassi majanduslik tase paraneb nende klasside võitlusega oma huvide eest. Lõppeks demokraatlik riigikord võimaldab kogu rahva osavõtu poliitilisest elust, oma elusaatuse määramisest. Kõik need tingimused liidavad rahvuse liikmeid tihedamini üksteisega, loovad kõrge kultuuri, millel rahvuslikud erinevused. Praegu pole enam märgata rahvuste arvu suurenemist ega üksikute rahvuste osadesse lagunemist.

Kui rahvus allub ajalooliste sündmuste muudatustele, siis ei kujuta ta endast mingit muutumatut, absoluutset väärtust. Ei ole mingit õigustust hinnata nüüdisaegseid rahvuse omadusi sellejärgi, kuivõrt need vastavad endistele omadustele ega lugeda mõne rahvusliku kombe mahajätmist patuks. Hoopis vastuoksa — rahvuslike omaduste, kultuuri mõnda joont võib tunnistada negatiivseks, muuta ja asendada uuega. Kuidas oma rahvust muuta ideaalsemaks, paremaks, selle üle lähevad loomulikult arvamisid lahku, Nii kaua kui teatud iseloomujoon, kultuurisuund pole saand üldiseks kogu rahvusele, pole alust rääkida sellest kui rahvuslikust. Veel vähem on alust mingit maailmavaadet, seisukohta, mis omane ainult teatud grupile, kuulutada rahvuslikuks. Taara usku, rahvariideid, rahvaluulet ei saa praegu enam käesoleva aja eesti rahvuse omapäraks lugeda.

Omal ajal valitses arvamine, nagu oleks rahvuste olemasolu negatiivne nähe. See kosmopolitistlik rahvust eitav maailmavaade nägi oma ülesandena rahvuste erinevuste nivelleerimise, ühiseks maailmarahvuseks sulatamise.

Valel arusaamisel ollakse aga internationalist, arvates, et see eitavat samuti rahvust. Kui rahvusluse all mõeldakse oma rahvuse elamist ja võidulepääsu teiste rahvuste kulul — allasurumi-

sega ja vägivaldse ümberrahvustamisega, siis on see vaatekoht küll õige. Internationalism ei eita rahvuste olemasolu ega anna õigustust ühel rahvusel teise ees, vaid näeb kõigil rahvustel hulga ühiseid huve, mida võib teostada koos. Põhilisi ja kõrvaldamatuid vastolusid pole üldse rahvuste vahel. Üks rahvus pole mitte huvitet sellest, et teine rahvus hukkuks või oleks kultuuriliselt madalal tasemel, vaid koguni ümberpöörduvalt. Mida enam areneb tehnika, majandus ja kultuur, seda enam on vaja, et kõik rahvused töötaksid rahulikult üheskoos ja võimalikke lahkuminekuid lahendaksid rahulikult teel. Igale rahvusele peab olema ta vabaks arenguks kindlustet enesemääramisõigus, iseseisvus rahvuskultuurilistel aladel. Emakeelse kooli, hariduse, kirjanduse eest võib hoolitseda ainult oma rahvus, aga mitte võõras. See rahvuste kultuuriline enesemääramisprintsip on paratamatuks aluseks nüüdisaegsele maailmapoliitikale.

Kergem on lahendada rahvuslikku küsimust säääl, kus teatud territooriumil elab ainult üks rahvus. Meie maakondade elanikkond on enamuses eesti rahvusesse kuuluv. Erandiks on Peipsi, narvajõetagused ja Setumaa maaalad, kus elanikkonnaks on vene rahvus. Hoopis raskem on küsimuse lahendamine säääl, kus teatud maaalal elavad mitu rahvust segamini, nagu meie linnades ja osas Setumaa valdades. Säääl oleks ebaõiglane anda täielik võim enamusrahvusele. Meie liberaalne ja otsustarbekohane vähemusrahvuste seadus võimaldab siin õige lahenduse: iga rahvus personaalsel alusel koondub kultuurilisse omavalitsusse. Seega on võimalus vähemusrahval määrata ja arendada oma kultuuri, haridust, koole iseseisvalt.

See süsteem, kus rahvustel on eraldumis-, enesemääramisõigus ja iseseisvus kultuurilisel alal, aga koostöötamine ühiselt majanduslikul ja riiklikul alal, on võimalik laiendada üle kogu maailma. Miks peaksid rahvused pidama sõdu ja piirama end tollimüüridega, mis on kahjuks kõigile?

Moodne tehnika toodab seda odavalt saadusi, mida suurem on turg. Kõige otstarbekohasem ja ideaalsem on olukord, kus kogu maailm moodustab endast tuluslikult ühe terviku. Eriti väikerahvus kannatab iseseisvate tollipiiridega iso-

leeritud majanduste all kõige enam. Moodsat, odavaid saadusi valmistavat tehas ei saa ehitada vähese tarvitajaskonnaga riigis. Kui pole majanduslikul alal ühisvõimalusi suurrahvastega, siis kannatab selle all ka üldine kultuurinivoo. Ka rida seadusandlikke akte võiksid saada antud kõigile rahvustele nende kokkuleppel ühi-

Teiselt poolt jälle iga uus kirjandusvool omab iga rahvuse juures eri värvingu.

Puhtrahvuslikud teadused, nagu oma rahvuse ja maa ajalugu, (poliitiline ja kultuurajalugu, kirjandus, kunst, rahvaluule jne.), keel jm. on arendetavad ainult oma rahvuse piirides. Siingi peab hoiduma oma rahvuse ajaloo ja keele aluseta ülistamisest,

R. Budžinski.

Surmatants, pilt 6.

selt, nagu praegu Rahvasteliidu tööõiguse normide ühtlustamisel.

Materiaalsed kultuurvarad: tehnika, ehitised, riietus on muutunud juba kõigil rahvustel sarnasteks. Aga vaimselgi alal on iga rahvuse oma huvides olla kontaktis teiste rahvustega. Teadusliku töö saavutised kantakse ühelt rahvusele teisele ja igatks neist lisab midagi juurde. Mõne rahvuse teadusmehed on eriti andekad ühel, teised teisel alal. Aga ka kirjanduselus on paratamatu internatsionaalne kontakt. Eesti kirjandus poleks ilma välismaise kontaktita jõudnud praegusele tasemele.

mis viib ainult enesega rahulolule ja välja tegevusetusele. Tuleb näha ka oma rahvuse vigu ja puudusi. Kõikkülgseks kultuuriks on aga neist puhtrahvuslikest teadusist vähe. Kokkuvõttes kujuneks asi nii, et on olemas inimkonna üldine kultuur, mis eri rahvuste juures omab eri varjundeid, mõnel alal erinedes pea täiesti (ajalugu, keel), kuigi viimastegi juures on küllalt kokkupuutepunkti. Rahvuslik kunst ja rahvaluule ei osutu puhtal kujul mitte ainult ühe rahvuse loominguks, vaid siin leidub küllaltki rahvusvahelisi elemente.

Rahvusliku kultuuri ülesandeks on rah-

vusvahelisi mõjutusi muuta kohaseks vastavale rahvusele, luua kultuur, mis oleks kõige enam vastav rahvuse hingeelule, elukäsitusele.

Modern tsivilisatsiooni kurvem nähe on relvastumine, mille tekkimispõhjustes on esikohal rohkem riikide kapitalismi huvide kokkupõrked ja ühise tülidelahendaja organisatsiooni puudus kui rahvuslikud vastolud. Kui ma kõnelen eesti keelt, kuulun eesti rahvuse kultuurikonda, siis pole ju mul mingit põhjust teisele rahvusele kallaletungimiseks. Ainult säärasel juhul, kus üks rahvus rõhub teist, kusjuures sageli rõhuja rahvus on ühtlasi ka valitsevaks klassiks, nagu meil enne, võib sel rahvuslikul vastolul tekkida sõda, mida nimetatakse vabadussõjaks. Kõigi rahvuste ühiseks huviks peaks olema sõjahädaohu, sõdade tekkimise põhjuste kõrvaldamine. Isegi võitja rahvus tuleb tänapäeva sõjast siiski kaotanuna välja. Mitme põlve töö saavutised hukkuvad, kultuuriline ja eetilise tase langeb märgatavalt. Kui üks rahvus kasvab arvult liig suureks, siis pole selleks mitte hädatarvilik naabrite mahanõtmine ja nende maa vallutamine, kuna maakeral leidub küllalt viljarikkaid asustamatuid maaalasi. Eriti meie rahvusl puudub igasugune mõte omale maaalasi juurde võita, olgu siis üksi või teistega koos. Utopistlik ning kahjulik nii meile kui teisile oleks unistada suure soome-ugrilaste riigi tekkimisest Sarmaatia lagendikul.

Õige mitmelt poolt tahetakse väita, et sotsialistlik teooria ja liikumine olevat vastolus rahvusega, rahvuslusega. Säärane vaatevinkel pole millegagi õigustet. Vaidlus võib ainult sel pinnal tekkida, missuguste abinõudega soovitakse rahvuse kultuurilist arengut tõsta, missugusena kujutletakse omale rahvuse tulevikukuju. Kas rahvus jõuab õnnele internatsionalistliku solidariteedi alusel või vastastikus sõdimises ja vaenus — see on ju vaieldav. Sotsialistid arvavad, et majanduskord, kus produktsioonivahendid (vabrikud, kaevandused, kaubandus) on ühiskonna omanduseks ja juhtida, on võimeline viima inimkonda paremale tulunduslikule olukorrale, kui tulunduskriisis ja klassivastoludes vaevlev kapitalism. Pole alust vist kummalegi anda monopoliõigust — kuulutada omi ideid rahvuslikeks ja vastase omi rahvusvaenuli-

keks. Igaüks jääb küsimus oma südametunnistuse järgi otsustamiseks.

Üks valusamaid küsimusi on ühiskonna ja rahvuse jagunemine klassidesse ja klassivõitluse tekkimine. Kindlasti see olukord on negatiivne. Raske on aga näiteks otsustada kumma klassi nõudmine on rahvuslikum kas tööliskonna töötingimuste parandamisnõue või kapitalistide palgaalandus. Kapitalist väidab, et tööliskonna nõudmised olevat ainult teatud kihi, mitte aga kogu rahvuse huvi, see tähendavat rahvusliku terviku lõhkumist. Tööline aga kurdab, et tal puudub võimalus pika tööaja ja kehva palga juures osa võtta rahvuslikust kultuurist ja et kapitalistil pole mingit alust rahvusluse nimel omale paremaid elutingimusi luua. Kui on majanduslikult kehvad ajad, siis olevat siin süüdi kogu tulundussüsteem jne.

Kõigis neis küsimusis valitsevad rahvuse liikmete vahel eriarvamused. Ja me ei või ühe poole seisukohta lugeda rahvuslikuks ainult seepärast, et ta ise ennast rahvuslaseks loeb.

Missugune seisukoht tuleks võtta noorsool rahvusküsimuse kohta? Vist ennekõike noorsool oleks põhjust jätta see lame demagoogia rahvusküsimuse käsitlemisel, mis meil ja mujalgi moeks: omi isiklikke ja klassihuviseid kuulutada rahvuslikeks huvideks ja igat oma poliitilist vastast või internatsionalisti tembeldada rahvusele vaenulikuks. Selle asemele tuleks kõige eel omale selgeks teha rahvusküsimuse teoreetiline alus, ulatus ja kultuuri-programm. Rahvuslik tunne, mis avaldub sageli negatiivsel kujul teiste rahvuste vihkamises, sõjakuses, peaks olema sihitud positiivsele alale, küsimuse lahendamisele, kuidas aidata kaasa oma rahvuse kultuurilise taseme tõstmiseks. See loomulikult nõuab rohkesti tahet ja töid ennekõike iga üksiku isiku enda ja siis kogu rahvuse kasvatamisel. Meie noorkarsklaste pere on ühisel arvamisel, et alkoholism ja joomakombed on niisugused „rahvuslikud kombed,“ mis tuleksid rahvuse enda huvides hävitada. Joobnuna võib küll sõnades olla marurahvuslane, võõrast rahvusest inimestega kaklema minna, aga mitte positiivset kultuuri tööd teha.

Meie ei saa töötada tervele inimkonnale vahetult. Inimkonna kasuks pole see,

kui me õpime hiina keele, teeme kultuuri-
töid neegrite hulgas või dresseerime end
keevavereliseks lõunamaalaseks. Meie pütü-
ded peavad olema sihitud eestkätt sellele,
kuidas ennast isiklikult ja kogu oma maad
ja rahvast viia kõrgemale kultuuritasemele,
paremale tulevikule. Meie ei usu, et kolm
mõistet inimene—rahvus—inimkond peak-
sid olema vastolus üksteisega, vaid usume,
et nad õieti arendetuna täiendavad vaid
üksteist.

Kirjandust:

- Rahvusküsimus I (E. Ülip. Seltsi album
IX), 1915. 35 snt.
A m j ä r v , Rahvusküsimusest, 1928.
15 snt.
Mõtteid valmivast intelligentsist, 1923.
125 snt.
H. Reiman, Eestlaste rassiline koostis.
O. Bauer, Nationalitätenfrage u. So-
zialdemokratie, 1924. 4. kr.

LEO MÖTUS.

Neljapäev *).

Proloog:

**Eile viimast korda hüüdis vabrik'vile ...
Neljapäev nüüd: kinni väravad,
tühjes hooves päiksekiired säravad
uitavad kui eksind keset koli ...**

**Saadan pilgu üles kõrgusile:
pimestab mind päikse tulisilm.
Aga tühi, mahajäet on ilm,
vaikus, üksindus siin imelik ...**

**Näitab taeva poole korstna tikk,
seistes nagu lunastuse lootel
rakuskätelt tulekuma ootel.**

Intermezzo:

**Mu hing ei ole lüürikale altar:
Ei joobu enam kevadpäikesest,
ei sinisilmsest neiust väikesest;
ei enam igatsusist hellist,
ei aate, ideaale kõlisevaist kellist —
vaid sööstumisest elu halli sülle.**

**Mind taband tõe raske aksioom,
et elu vilets, äärmusse ju viid.
On viletsusist paljuil kaelas room!
Ei pehmenda seed päikse mahe siid,
ei üles pilvedesse peitumine —
ka säält mind ikka tabab kiuslik hiid:
see vaesus, leivamure alatine.**

**Ei jõua sammu ideaale järgi
nii mina — paljud keda näen.
Ei eluvõitlus paku võidupärgi,
ja aated, mida korra ihati
kui võimatud nüüd ära vihati:
On raskus jalus, takistet on samm
ja nälgind lihastes seks puudub ramm.**

*) E. N. K. II luuletusvõistlusel II auhinna vääriliseks tunnistet.

**Seepärast nüüd ma suundun ellu halli
ja loovutan ka mõne igatsuse kalli,
et elutõel olla lähemal.**

E p i l o o g :

**Tundi kaheksa vaid tööpäev on pikk,
väheseks nii jäänud päeva hind.
Kammitsas ka töötamise ind:
nädalas neid päevi ainult kolm,
neljandamal algab juba püha —
sest ei tööd, sa mida võiksid teha.
Pöörleb, keerleb mõteikka üha:**

**Matab meid vast pühaduse tolm
vaesus kui on antav sakrament.
Koppub hing ja ummub mõte, ent
nõnda hälbib tahe, püüe nõrk;
kõrtsi veab kaval pettevõrk
inimese, unustust kel vaja!**

20. V. 32.

ED. LAUGASTE

Fr. R. Kreutzwaldi karskustegevusest.

25. augustil l. a. möödus 50 aastat sellest, kuiustus meie ärkamisaja suurima rahvategelase, esimese eesti soost haritlase Fr. R. Kreutzwaldi eluküünal. Elukutselt arst, kirjanik ja folklorist, ratsionalistlikust vaimust imbutet rahvavalgustaja, on ta võitnud endale asendamatu koha omaaegses avalikus elus. Oma ideede veendund kaitsja ja läbisuruja, suutis ta teha töö, mida oleks suutnud vaevalt keegi teine ta kaasajal. Olles esimesi teadlikke karskusmehi, võitles ta suu ja sulega ühiskondlikkude pahede, eriti ka viinakatku vastu, andis meile esimese loetava ja kirjanduslikultki hinnatava karskusteose „Viinakatk“. Sellepärast polekski ehk ülearune puudutada mõne sõnaga ta maiset elukäiku, eriti välja tõstes ta karskustegevust.

Friedrich Reinhold nägi esmakordselt maailmavalgust Kadriina kihelkonnas, Jõepere mõisatöölise saunas, mille viimaseid jäänuseid otsitakse mõisa lähedal asuva Aru Väljavahi talu vabadikusauna kivivaremeis. Seda

kohta on rahvas kutsund Ristmetsaks. Siit, arvatakse, ta on pärandandki oma hiljem saksastet priinime, mida ta vanemal polnud talle pärandada. Sünnidaatum: 14. XII. 1803. Pool aastat hiljem kolisid ta vanemad Rakvere kihelkonda, Kaarli mõisa. Isa sai mõisa aidameheks, ema pereemandaks. Siin kirjutas mõisaraha hulgas möödus lapsepõlv, kus nakatus temasse ehk ka esimene huvisäde rahvaluule vastu, mida kuulis rehe- ja kedrustoas ning mida süvendasid hiljem Hageri Ohulepas veedet aastad luuleandelise toapapa Jakobi seltsilisena. Kehvad vanemad ei julend mõeldagi pikemale koolitamisele. 1815. a. viidi ta Rakverre, köster Gööri algkooli, 1^{1/2} a. hiljem Rakvere kreiskooli. Vanemate kehvuse pärast oli ta sunnit säält lahuma, et siirduda äriinimeseks, astudes 1818. Tallinnas „Karu kontori“ teenistusse. Peagi selgus aga ta kõlbmatuse ärialal ja heldemeelse koolidirektori toetusel ta asus valmistuma seminari õpetajaks. Samas

tutvus ta ka balti-saksa asunduskirjanduse silmapaistva esindaja praost Holtziga, kellelt õppis eesti keelt ja kes teda tutvustas ka saksa klassikutega. Siit järgnesid ta edusammud hariduse alal, kuni 1826. a. jõudis Tartu ülikoolini, alates õpinguid arstiteaduskonnas. Lõpetand ülikooli, siirdus ta 1833. Võru linnaarstiks,

Puudus majanduslik aluspõhi, polnud veel iseseisvaid Eesti talusid, sest nende ostud algasid alles 19. saj. keskpaigu. Nagu majanduslikult, oli Eesti talupoeg vaimliseltki saksa surve all. Oli kaotet pärisorjus, kuid seda korvas viimast üdi imev teoorjus. Vaimupimedus, puudus, viletsus olid kasvand äärmuseni.

R. Budžinski.

Surmatants, pilt 7.

kus ta oma kutseala kõrval asus teotsema laiaulatuslikul tööväljal kirjanikuna, folkloristina ja karuskustegelaseks.

Ajajärk, milles tuli teotseada mehel, oli kurb, kuid tundes ennast elust küllalt karastet, tal oli julgust alata aktiivset ja sirgjoonelist võitlusteed.

Silmnähtav viletsus valitses kõikjal. Vaesus, rumalus, alandus oli see, mis valitses tõeliselt rahvast.

Lokkas kohutavalt joomine. Lõikas ahnelt mõisaomanik, nautides täielikult oma viinamüügivabadust, mida ei kitsendand aktsiisiseadused, sest need pandi maksma alles sajandi 60. aastate paigu. Viina hind oli äärmiselt odav, mõnede teadete järele koguni 7 kop. toop, kõrtside arv ületamatult suur, mis kõik tuli kasuks alkoholitarvitamisele. Pääle alkoholismi hävitasid rahvast nälga ja taudid, rängad karistused tühisemategi süü-

tegude eest; kõik see tegi siis seisukorra väljakannatamatuks. Pääsu nähti väljarändamises Venemaale ja vene usus, milleks asjasthuvitetute (venemeelsete) poolt ka vastavad vekslid olid välja antud. Ajajärku iseloomustab hästi järgmine vemmalvõrrs :

„Nii rääkis reisja omal a'al,
Kui käis meid vaatmas Balti maal:
Siin alam petab ülemat,
Ja ülem petab Jumalat.
Siin hundil seljas lamba nahk,
Ja lambal taga ägel, sahk:
Siin päris rahva põrgu näis;
Kus teistel elu küllust täis;
Kus mägi, mõisa uhkustab,
Kus kungas, kõrts sääal kükitab;
Ja talud soode, raba sees,
Sääal vahva sugu silma vees.“

Karskusliikumise algataja au ei saa me küll Kreutzwaldile pakkuda, sest juba 18. saj. alul hakkas alles hiljuti levimahakand vennaste kogudus avaldama oma karsket mõju. Peame mainima ka dr. P. E. Wildet, Arweliust, Lucet, Willmanni. Kuid just Kreutzwaldi tegevuse paigu ulatus Eestisse, Saksamaa ja Läti kaudu Ameerika karskusliikumine, millest kõneldakse ka „Viinakatku“. Meie karskusliikumise algeod tõrkasid meie kiriklikes ringkonnis, pastorite tegevusel. Kiriklik karskusliikumine oli Kreutzwaldi tegevuse alul alles täies hoos. Oli ilmunud isegi paar raamatut: J.-Jaani pastor Henningilt „Armastussõnad liigjoomise vastu“ (1838) ja P. krahv Mannteuffel „Villem Navi elupäevad“ (1839).

Järgnedes eelmiste eeskujule Kreutzwald avaldas Šveitsi kirjaniku J. H. D. Zschokke „Branntweinspesti“ eestinduse „Viinakatk“ 1840. Raamat on avaldet novelli kujul, kus tege- laste kõnelustes avaldub hulk väiteid karskuse poolt ja vastu, isegi pikem loeng karskusküsimuse üle. Teos on parimaid, mitte ainult Kreutzwaldi, vaid tolleaaja karskusraamatuid üldse; sellisena loetav praegusenigi. Teoses ta ei kõnele üksi alkoholi kahjust, vaid näitab koguni teid selle vastu

võitlemiseks: kõneleb talgudest ja pulmadest viinata ja kiidab Lätimaa „karskusseltse“, s. o. õpetajate algatusel asutet kiriklikke karskusrühmi, mainides ühtlasi Saksa, Inglise ja Ameerika karskusseltse, samuti ka Eestis (Põlvas) asutet karskusrühma. Loo lõpus laseb autor päätegelase Karli kohaliku karskusseltsi asutada, mille liikmete arv tõuseb aastaga 8-st 46-ni.

Kreutzwald on oma teostes küllalt osav ja leidlik võrdluste tarvitamises, millest mõned veel praegugi elustavad karskuskõnelejate üldiselt kuivakspeetud ettekandeid. Järgneguneist mõned „Viinakatku“ lehekülgedelt: „Viin kaotab rammu, rikub tervist ja hirmutab rõõmu meie seltsist; sest seda ei või rõõmuks arvata, mis joobund inimese sõgeda peaga teeb. Niisamuti võiksime haiget, kes rängasti soojas tõves jamsib rõõmsaks kiita, kui inimest, keda joobnud päi hullamas näem...“; „Viinavõtmine on nagu üürikene piits, kes tööle sunnib, aga selsamal korral liikmed kammitsasse paneb. Külmal talvisel ajal, kus viina keha soenduseks võetakse, on seesama lugu, sest viinast ei ole iial muud kui üürikest sooja leida, ja külm hakkab pärast valjumini kinni...“

Kuivõrt tähtsaks peab Kreutzwald isiku mõju, näeme sellest, et pärast Karli selgitavat kõnet, talgudele järgneval õhtusöögil on viinatarvitamine vähenend minimumini: „Kui talgulised tund aega magusat juttu ajades söömalaual olid viibinud, nägi Kaarel rõõmsa meelega, et Hans Laikõri üksi ainuke joobnud oli.“

Lisaks näidetele võib veel üldiselt mainida, et Kreutzwald kõigi abinõudega on püüdnud viina kahju alla kriipsutada, sellele surma rohu ja põrgu rohu nime andes.

Igatahes on „Viinakatku“ püsivaid väärtusi, mis teda veel praegugi mõneti nauditavaks teevad. Ka ei vähenda tõlkelaenuline päritolu selle otstarbelist väärtust.

Ka oma „Sippelgas“ nimelisis väljaandeis I (1844) ja II (1861) ta

toonitab karskuse kasu ja viina kahju. „Vanduge viinakurat maha! See põrgukütke kammistab igal sammul meie jalga“ ja: „Põgenege viina eest, mis meil elu igapidi rikub“.

Vaevalt küll jõudis tema „Viinakatk“ või ka „Sipelgas“ I ja II tungida nii laialt rahva hulka kui seda võis „Eesti rahva kasuline kalender“, mida ta toimetas 1845—1875. Neis kalendrites kirjutas ta mõnigi kord ka karskusküsimuse üle. Juba varem katsus ta „Maarahva kasulises kalendris“ oma kirjutistele ruumi saada. Ühega neist: „Surm ja tema abimehed“, mis on ilmund mainitud kalendris, võime tutvuda sama „Kev.“ lehekülgedel. Siin on personifitseeritud Viin võimsamaks Kontniku abimeheks, kes oskab ja võib lühendada inimsoo eluiga ja vähendada „liigset“ sugu, mida hirmsaimadki haigused ometi ei või. Jutukese idu on mõjuvaimalt esitet, kuulub aga arvatavasti väliste laenude hulka.

Mõnikord ei õnnestu (tol ajal küll veel algal) kirjamehel oma kirjutisi kalendrisse paigutada, vaid peab need jätma paremaid avaldamistingimusi ootama. 1842. a. okt. teatab talle ta sõber Fählmann, et tema karskussisuline kirjutis ei pääsünd „Maarahva Kasulisse Kalendrisse“, sest toimetuses on neli pääd. Tähen-dab siis — enamus ei olnud nõus. Arvatavasti on see sama kirjutis, mille ta avaldas 1843. a. „Uue aasta soovimise“ nime all, pühendet „kasinuse (parajuse) sõpradele“. Selles kirjutises soovitakse uue aasta puhul ka viinajoomine korruga maha jätta. Aga vaevalt seegi jumalasonale põhjendat raamatukene, kus öeldakse, et „meie ennast ei pea täis viina jooma, vaid peame täis Vaimu saama“, võis tungida laiemasse hulka ja äratada soovitud määral tähelepanu.

Tuttavad on meile ka lood Kalevipojast, kes purjus pääga tapab Soome sepa vanema poja (VI laul), lubab tarkusraamatu Varrakule (XIX laul). Mõlemad põhjenevad rahvaluulel.

Oma tohtriametist saadud kogemuste kokkuvõttena kirjutas ta veel hilisel eluõhtul „Kodutohtri“, milles ta ei soovita ka õlle ega veini andmist lastele. Laste juures nõuab ta üldse absoluutset karskust meiegi mõttes, kuigi ta oma töödes mõnelgi korral viipab, et väike määr veini ei tule kahjuks vanale inimesele. Ta isegi, niipalju on meil andmeid, on tarvitand sooja õlut ja kirjavahetuses oma lähemate kaasaegsetega tänab mõnigi kord tähtpäevadeks saadetud veinipudeli eest. Ka oli ta ise suur piibumees. Eks olnud tema seegi, kes tuntud saksa buršilaulu „Krambambuli“ eestitas! Nii võiksime teda isiklikult meie mõistes pidada parajusmeheks. Kuid aeg ja olud on muutund, seisukohad on praegusel ajal kujunend kindlamaks, kui see oli Kreutwaldi tegevusajal. Kaasaja karsklased ei piira karsklase tunnuseid jooginimetusega, vaid alkoholi protsendi määraga täpsustades, mis tol ajal puudus. Suurem kurja juur oli põletet viin, valge viin, mille joomine eriti pühapäeviti kirikukõrtsides oli kohutavalt suur, rääkimata perekondlikkudest pidustustest ja millise hävituslaine vastu tuli suurima andumusega võidelda. Vaevalt olid küll peenemad alkoholiliste jookide sordid rahvale kättesaadavad, mida oletetavasti ainult kõrgem seisus võis tarvitada. Ja suitsetamist, mille vastu küll ka võideldi, ei peetud ometi lubamatuks tõsiselegi karsklasele. „Põrgu lakke“ tarvitamist Kreutwaldi juures ei või me konstateerida, siin oli ta usutavasti küll järjekindel.

Kreutwaldi töö oli kahtlemata mõjuv ja tagajärgiandev, kuigi mitte nii palju vaevlevale orjarahvale, siis ometi haritumale kihile, kellel kahtlemata oli suur aukartus juba tema isiku vastu. Nimetamisväärsed on isegi järeilmõjud hilisematele põlvetele. Selleks olid tema isik ja sõnad küllalt mõjuvad. Kahjuks aga polnud Kreutwald rahvakirjanik, kelle töid oleks loetud sel määral kui mõne teise tema kaasaegse omi. Sellest on kahju seepärast, et ühiskondliku

ja majandusliku viletsuse parandamiseks öeldud sõnad ei langend nii laiale pinnale, kui seda oleks olnud tarvis. Ta kirjutamisviis oli liigselt targutav ja igavavõitu alama rahva jaoks. Kuid ta polegi mõelnud oma raamatuid „suurele karjale“ ega püüdnud neid siis ka laiale üldsusele suupärastada.

— Kellel kirjutates paremaid mõtteid ei oleks kui neid: „saaks raamat aga lugejate meele pärast olema!“ sel ei ole veel täieliku mehe aru ega julgust. Raamatu kirjutaja peab terava noaga kõik hufka läinud tükkid maha leikama, kui üks tohter furnuks läinud liikme terve keha küllest maha võttab. Elawal kehal ei tohi mitte vähemat furnut tükki külles jallida, muidu lähäb terve liha ka mädanema. Minu pärast võivad need leheküsed suuremal hulgal teadmata ja tundmata jääda,

aga kui wie saea lugeja hulgast üks ainuke neid käte võttab ja lugebedes midagi juhatust nende sees leiab, mis tal seie saadik teadmata oli: siis on kirjake seda täitnud, mis ma temast lootsin. Suurel karjal on palju karjastid, mispärast peaksin mina nende feltfi emast tungima.“¹⁾

Need pääliskaudsed sõnad pole suutnud öelda tema tööst karskusemehena kaugeltki kõike, mida öelda oleks. Ajal, mil mõttevabadust rõhus tsensoriike, kultuurilisi püüdeid valitseva kihi omahuviline politika: hoida rahvast enam vaimlises ja majanduslikus viletsuses, et seda parem oleks pigistada, ei tohtinud mõisnikkude kõrtsipolitika kahjuks ka alkoholismi vastu täie hooga võidelda, oli tema kahtlemata tähtsaks tõukejõuks teadlikumale karskusliikumisele.

¹⁾ Sippelgas II. Tartus 1861, lk. 6/7.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi
mõistujutt.

Surm ja tema abimehed¹⁾.

Mõistujutu koore sees
Elab tõsiduse iwa.

Wanal ajal, kus enamasti inimeste elupäewad väga pikale ulatasid, juhtus ükskord surmal suur tööpundus ja kartis ta waene ameti hoopis unustawat, kui mitte warmasti töö jalku ei leia. Ses nälguise libeduses andis ta oma abimeestele käju, ühel nimeatud päewal nõu-pidamisele kofku tulla. Seal tulid siis sõda, nälg, kaff, kurjad tõwed, äpardused, arstid, hinude kihutajad ja mitmed muud inimeje eluiga lühendajad ametimehed surmariigi walitseja R o n t n i k u aujärje ette kofku. Kui kuningas Kontnik oli oma kõne lõpetanud ja kuulajatele pikemalt ära seletanud, mispärast neid siia oli kutsutud, siis lijas ta wiimaks weel juure: „Kes nüüd teie hulgas kõige wapram tapja, ja tänini enam inimeje loomi kui ükski teine ma pealt ära häwitanud on, see astugu minu aujärje ette! ma tahan temale juurema woli kätte anda, misläbi ta minu järgmiseks, ning teiste seas esimejeks riigiwürstiks peab tõusma!“ Nüüd ruttas igamees oma raamatust kofku arwama, kui palju inimeji tema wäe ja wõimuse läbi tänini oli hukatud; aga kes jõuaks siin seda numbrite arwu üles panna, mis algusest kuni sinna päewani sõja ja kaffu ja nälja ja äparduse ja tõbede ja

arstidele pearaamatutes seisid! Juba tahtis surmariigi kuningas ülemaat numbriperemeest endale järgmiseks walitsejaks nimetada ja temale aumärki rinda panna, kui ta fogramata filmad ülesse löi ja üht wõdrast meest filmas, kes ukse piida najal nähti tuffuma.

„Kes sina siis oled?“ küsis Kontnik.

„Esimene elumõrtsufas,“ — kostis wõdras hambaid hirwitades.

„Mina ei tunne sind, ega mäleta ka sind enne seda näinud olewat,“ ütles kuningas, näita mulle oma tunnistkirjad üles, mis sinu tiituse tõeks teewad!“

„Mina olen“, kostis wõdras, „kõige noorem sinu sulasteft, ja asuwin wast hilja aegu inimeste feltfi elama, sest algusest saadik oli minu eluase põrgus, kus ma mitu tuhat aastat paganaid röömustajin! Aga enne kui ma teile oma ristmife-raamatut ja passi näitan, tahan siin lühidalt oma elufombeid ning tegusid kuulutada. Kellel kõrw on, see kuulgu! Kaff ja sõda, ehk mis nime all keegi muu elumõrtsufas siin warjuriigis elab, ei suuda ialgi wõimuse poolest minuga wõidelda; ehk küll minu walitus alles hafatusel on, siiski tohin ma julgesti töötada, et enne kui maailm

¹⁾ Jlmus esmakordselt Maarahwa kalendris 1844 ja posthuumselt Meelelahutajas 1883.

nelijada aastat wanemaks jõuab, kõik inimese jugu minu iffes peab wedama, kus nemad iga päew otsekui kärpsed surmarohu waagna ümber hulgateji maha langewad. Ei saa jündinud laps ema rinnal, ega wana kepitoe najal wenija rauk minu küttest peafema, waid igameest kihutab minu pill tantšima, funni ta wiimaks, paremast jüdameiundmiste hoolimata, waimu priiuse kaotab ja metšalije kombel hauda langeb. — Sugulufe, were ja sõprufe sidemed tahan ma katkestada, nõnda et wanemad laste, ja lapsed wanemate mõrtsukaiks peawad saama; kurje himufid tahan ma lõpmata äratada ja uued tõwed ja wiletsufed maailma sünnitada: — enesetapjalle saan ma nuga ihuma ja kõit keerutama, abielu õndjat rahupõlwe rikkuma, rahwast hullama ja mäsšama äsšitama, et igamees meele mõistust jalgodega hakkab tallama ja hullemlalt kui põrguline jändama. — Wiljatiwad, mis Jumala heidus põllule leitwapalufešeks seadib kaswama, saawad inimeed minu sundmist mööda tulleeks ümber moon-dama; seda põrgu märga saawad nemad lakkuma, mis neid kuraditega wennalikkufeišufesse jaadab ja igawešiti põrqu orjaks teeb. Minu wõimusi saab aegamööda kõit-delle inimešefugudelle äraneemiseks ja kui aastafadade pärast maailm selle poolest tar-

gemaks läheb, et tõe de wastu rohtu leiab, ehk muul kombel neid mõistab wähendada, sõdimist ning taplemist maha jätab ja fattu wastu wahid riigipiiridelle seab; siis saab minu woli ning meelewald üksnes maailmas walitšema! Ja kui siin ja seal mõniagad peakšid julgema minu wastu ülesse tõusta, ehk minu teenistust hafata laitma, küll siis minu jüngrid tuhandete kaupa seltsis šaherduste uuendajate wastu ruttawad sõdima, sešt raha ahnus ja rahwa rumaluselst kasu-püüdmine saawad igas paigas minu lipu all wõitlema, ja pimedus uing harimata komme wõtawad mind oma rinnal imetada ja hooletufe rüppes mind ülesšaswatada. — Kes teie hulgašt, surma ning warjuriigi abimehed, jõuab enam hukatust inimeštele jaata?“ —

Kui ükski selle peale juud lahti ei teinud, küšis kuningas wõera mehe käest: „Mis sinu nimi on?“ —

„Wiin!“ kostis fange mees.

„Wiin, wennikene, wiin!“ hüüdis Kontnik. „Wiin peab mulle esimeseks riigiwüršitiks jääma.“

„Wiin, wiin!“ mõiras kõik surma ja warjurtigi kogudus ühešt juust röömuga ja põrguhaud kõlas wastu.

Kooliaja ülistus.

Oh, kui oleksin koolipoiss, salesäärne, kabekaelne, isa rõõm, ema uhkus, õpetajate silmater! Oleksin kas wõi ainult kõvapäine koolijüts, kellest siiski on veel vähe lootust!

Nii muretuid päewi ei veeda sa kunagi kui koolipoiss olles. Saad nimismeheks¹⁾ — rööwid kehvalt ainukese lehma, saad papiks — satud tülli kogudusega kirikumõisa ehitiste pärast, kaldud sõdurikutsele — takerdud veksleisse ja õnnetuisse naimistesse, saad kohtunikuks — otsustad asja seadusvastaselt wõi siis vastu oma veendumust, kerkid kuberneriks — saad meelehärmi riivatuist ametnikest ja näljahädalisist kogukonnist, tõused senaatoriks²⁾ — haavad oma sisetunnet wõi kaotad koha. Nii on tee okkane riiki teenida selliselgi maal, mida kutsutakse ametnike töö-
tet maaks.

Igatsusega mälestad siis oma röömsaid kooliaegu. Koolipoisina sa

1) meil umb. politseikomissar.

2) kõrgem riigiametnik.

neist muredest ei tea. Viid koju puhta paberi, milles elukombed on 5, hoolsus ainult natuke vähem ja eriainete hulgas vilgatub mõni viieke wõi neljake, kui mitte muus, siis võimlemises. Su kodus on siis pidupuhk. Isa avab laeka, kus ta hoiab oma kõige tähtsamaid dokumente: ametissekinnitamise kirjad, trükkimata luuletiskogud armastusaastaist, tulekinnitus-paberid ja mõned kirjad häatahtlikelt ülemailt. Selle ta teeb lahti ja otsib säält oma tunnistuse vastavast klassist, võrdleb ja katsub jõuda selgusele, milliseid andeid oled pä-rind temalt, milliseid saand emalt. Ja ta on ütle mata õnnelik nähes, et tema antud leisik pole sinus kergennend, vaid et emaga on kaasa tulnud suguvõsasse uusi andeid. Keset kiirematki kevadist puhastustööd istub ema uurima tunnistust, kuigi ta muu lugemismaterjal viimaseil aastail on piirdund postiga ja üha uue-
nevate keeduraamatutega. Temaski ärkab hämar mälestus, et ta kunagi maailmas on kuulnud sellise nime-

tuse kui „geomeetria“ — jah, ja „algebra“ — kas mitte see ei olnud algebra, mille õpetamist nad nii hardalt nurusid magistrilt viimases klassis, kuigi sellest siis ei tulnud midagi?

Aga kui isa märkab, et sa mõnel määral pole osa saand suguvõsa vaimukangusest, näeb ta selles selge viipe, et loodus ongi määrand poisi

Kui ei oleks kadedus minusugusele liig alatu tunne, siis peaaegu kadestades vaatleksin teid punapalgelisi, nirgisilmalisi koolipoisse, kes võite kogu suve olla omapääd ja kõigi meeltega nautida looduse noorusel. Aga ma ei või ju teid kadestada. Ei ole ju teie süü, ei ei maitse elu mulle enam selliselt kui teie eas.

R. Budžinski.

Surmatants, pilt 8.

teisele elukutsele, praktilistele aladele, nagu postiameteisse, metsavalitsejaks, apteeki, raudteele, kauplusse, põllutööle. Ja kui kommetes või hoolsuses on halb number, ei jõua ema küllalt kahjatseda õpetajate erapoolikust ja väiklust; nad on millegipärast isaga vähe pahuksis või jälle nende proudad kadestavad ema kangaid — selles on kõik. „Aga sinul ju ometi ei või olla mingisuguseid halbu kombeid, ei sugugi. On sind osatud niipalju kasvatada.“

Kui siis salaja iivisin suitsu õpetajate poolt kõrvale visatud paberossi otsadest, oli sel hoopis teine maitse kui nüüd tunnen parimastki sigarist; kahekümneviie penni omamine tegi siis rohkem rõõmu kui nüüd tuhande margad; teisiti kui nüüd, hüples siis süda rinnas, kui vilgata misigi nägi kahupäist kallimat, teisiti hüpatas kui nüüd — kaaludes igaüht kaasavara järele, mis võiks tulla küsi musse; ja need väiksed kelmused, mis koolis tehti, tõivad palju puhtamat

naudingut kui nüüd parimadki kordaminekud rahaasjus või sepitsused valimistel.

Nautige vaid oma noorusest, koolikäijad, nii kaua kui hooled ja mured ei ole pääsnud segama te meelelahu! Kord jõuab seegi päev, mil ütlete, et kooliaeg, see siiski on teie elu ilusaim aeg. Halba numbrit on

küll kahju näidata vanemaile, aga veel enam kahju on näidata vekslit pangahärradele; „nõrgad“ on küll narrid suveseltsilised maal ja raskena tundub minna neid sügisel parandama, aga veel raskem on „kokku laulda“ saama meeste seltsis.

Soome keelest **Voldemar Erm.**

ALMA HAAVAMÄE.

YRY ja TYRY osa Soome karskuselus.

Suurem protsent „Kevadiku“ lugejaist ehk ei tea, milline asutus või organisatsioon peidab oma täit nime ülaltoodud initialsallide all. Aga kui lisada, et nim. algtähtedega organisatsioonid asuvad Soomes, — esimene Helsingis, teine Turus, ja kui veelgi lisada, et meilgi vist on veel olemas vastav organisatsioon EÜKÜ nimeline, siis võime aimata, et siin tegemist üliõpilaste ja karskusega.

YRY (Ylioppilaiden Raittiusyhdistys) vanemana oma õest TYRY-st (Turun Ylioppilaiden Raittiusyhdistys), on jätnud seljataha juba 40. aastase sünnipäeva. YRY asutamise aastaks loetakse a. 1886, mil 70 akadeemilist kodanikku julgesid hakata avalikult sõdima üliõpilaskonnas valitsevate jookommette vastu. Ja seda tööd on jätkatud 46 a. kestes. Käesoleva esitise ülesandeks pole anda mingit ajaloolist ülevaadet nim. organisatsioonide tegevusest, vaid kõnelda pisut muljetest, mida allakirjutatun oli võimalus kogeda, kuuludes möödunud kevadsemestril mõned kuud ryrlaste perre ja ühtlasi puutudes kokku ka tyrylastega.

Ei saa siiski vaikesid mööda minna mõningaist YRY suursaavutisist. Mainitagu siinkohal ennekõike suurvõiduna seda, et 1903 a. Helsingi Üliõpilasmaja kuulutati karskeks hoolimata teisitimõtlévate vastuseisemisest. See oli suur triumf ja YRY liikmete arv paisus kiiresti.

Samasuguseks raskeks katsumisajaks võib pidada läind kevadsemestrit, mil lisaks sellele moraalsele kaotusele ja pettumusele, mida tõi enesega keeluseaduse mürdmine kõigile karskusmeelseile, tuli eriti karskeil üliõpilasil koondada ridu ja tarvitada kõike jõudu. Ja seda suutsid ja tulid võitlusest välja võitjaina niihästi YRY kui ka TYRY.

Ühes keeluseaduse kaotamisega kerkis nimelt päevakorrale alkoholi küsimus üliõpilaskarsusorganisatsioones, mõnes läks asi hääletamiseni: kas organisatsiooni ruumes võib tarvitada alkoholilisi jooke või ei. Neil koosolekuil oli ryrlastel tööd — sondeerida pinda eitavale otsusele ja olla hääletamisel viimseni kohal.

Kõvem pätkel kui organisatsioonide alkoholiküsimus oli ometigi võitlus üliõpi-

lasmaja karskena püsimise pärast. Mitmelt poolt — ja ei saa väita, et päris põhjendamata — tõsteti häält 1903. a. tehtud otsuse tühistamiseks. Väideti, et suuril pidulikel sündmusil (üliõpilaskonna peosaal asub nimelt samas majas), kui on võõraid välismailt, on tarvidus niisuguse loa järele möödapääsmatu. Ryrlased aga nägid siin hõlpsasti kaugemale minemist, ja nõudsid sellep. täit karskust. Küsimus oli kaks korda üliõpilaskonna üldkoosolekul arutusel ja ryrlaste hästiorganiseeritud kõnede mõju ei olnud väike. Lihtsalt naudida võis seda indu ja vaimustust, millega oldi asja juures. See nakkas kõrvaltvaatajasse ja neisegi, kes võib olla koosolekule tulid ükskõiksena. Tagajärg oli see, et YRY tuli sellestki võitlusest välja võitjana. Samale tulemusele oli vähe enne ja kergemate pingutustega jõudnud ka Turu üliõpilaskond TYRY eestvedamisel.

Aga mitte üksi võitlushetkeil pole ryrlased nii energilised ega YRY tegevus nii vilgas. Arvan, et ma ei liialda, kui väidan, et see on ümber aasta nii. Sellise mulje sai allakirjutatun, ja sellest kõnelevad tehtud töö tulemused. Kui YRY liikmete arv on kasvand selle kestvuse ajal pea kümnekordseks, siis on seegi tundemärk elujõulisest, kasvavast organisatsioonist. Selgitava näitena toodagu siinkohal mõningaid arve organisatsiooni 1930. a. tegevusest. Nim. aastal peeti YRY-s ja YRY algatusel ka väljaspool üliõpilaskondade ühtekokku 158 ettekannet kõnede, referaatide ja vaidlusalgatuste näol.

Tegevuskava on kindlaks määratud kogu semestriks; see koosneb vaidlus-, ettekande-, raadio- ja kergemasulisist tutvumisõhtuist. Neile koosviibimisile on kõik üliõpilased teretulnud. Ja kes YRY-sse tuleb, see viibib sääl meeleldi. Ryrlaste hulgas tunneb end iga külaline peagi kodus. See on tõepoolest rõõmus ja terve „vägi“, keda kohtad äripäeval üliõpilasmaja kolmandal korral kitsas, laevakerle sarnanevas YRY „toimistos“ (ei mingisuguseid mugavusi lugemis- või koroonaruumide näol!) ja koosviibimisel suuremas saalis (seegi ühine teise organisatsiooniga), see

on hulk aatelisi noori, kelle omadusi võib tõlkida parimini soome sõnaga „reilu“*)

Tähtsaks mõtete vahetamiseks mooduseks pääle avalikkude koosolekute on kirjutamise „kroonikasse“, mis meie päevikule vastav. Sõnavõtt päeviku lehekülgedel on elav, ja tõmbab alati vaidlusse laiemat hulka, kui arutusel mõni üldisem küsimus.

Igal kevadel korraldab YRY koosviibimise Helsingi abiturientidele, kus järgmise aasta värsked üliõpilased leiavad end elurõõmsate, vaimliselt ja füüsiliselt tervete noorte külalistena, ja nii mõnegi keskkooli lõpetaja saatus karskusküsimuses otsustub just neil koosviibimisel. Iga abiturus saab kingitusena seks puhuks järjekindlalt ilmuva väljaande „Valkolakki“, mille eesmärgiks tutvustada tulevast akadeemilist kodanikku YRY tegevusega ja anda näpunäiteid õpingute otstarbekohasemaks korraldamiseks.

Koolinoorsooga on muide YRY-l pidev kontakt Koolinoorsoo Karskusliidu (Opiskelevan Nuorison Raittusliitto) häälkandja „Pohjantähti“ kaudu, kus YRY-l oma alaline osakond. Ka korraldab YRY aasta jaoks ringreise alg- ja keskkoolidesse (1930. a. 7 ringreisu), asutades uusi karskusringe, kus need veel puuduvad ja tuues eluvust endisisse.

Jääb veel kõnelda YRY suviseist ringretkeist, mille eesmärgiks karskusaate levitamine maal ja samas kodumaa ja rahva lähem tundmaõppimine. Eeskava niisugusel retkel koosneb kõnest, muusikalisest ettekandest ja võimaluse korral lühikesest näidendist. Kogu eeskava sooritab neljahingeline grupp, kuna rohkemaks ei jatku krediiti. Publikut olevat niisuguseil koosolekui alati palju, ja mõnelegi poole on just nende õhutusel asutat karskusorganisatsioone.

1930. a. suvel korraldas 5 neljaliikme-

*) tubli, korralik, südi.

list rühma neljas Soome maakonnas 33 koosviibimist, kus pääle muu eeskava peeti kokku 66 karskussisulist ettekannet.

YRY liikmeid üksteisele ligindajaks ja ühtlasi lõbusaimaks tegevusmooduseks on pühapäeva hommikused retked kord lähemale kord kaugemale Helsingi ümbrusse. Kogunetakse kella 10 paigu talveti ja suveti, ülevas meeleolus jäetakse linn seljataha, veedetakse karastavas õhus aeg poole päevani, ja veelgi ülevamas meeleolus pöördutakse tagasi. Kes on näind soomlast niisugusel retkel, see on näind soomlase õiget palet, see ei korruta vana laulu soomlase iseloomu külmusest ja puisusest, see saab käsituse soomlasest kui elnrõõmsast, südamlilikust ja humooriarmastavast sugulaskarakterist. — Niisuguse töö ja lõbu tagajärjeka ühendamise tulemuseks on see et iga YRY-sse liitunu tunneb end organisatsiooni liikmena, mille häaks maksab töötada ja mille häaks tahetakse töötada.

Samas suunas töötab ja teotseb ka YRY noorem sõsar TYRY, kuigi see oma nooruse tõttu (asut. 1930. a.) ei ole suutnud ehk korda saata nii palju kui YRY. Aga et TYRY-gi on kasvav ja kiiresti kasvav, seda näitab liikmete juurdekasv 2 aasta jooksul 11-st 121-le. Ja kuna Turu üliõpilaskond on arvult mitu korda vähem kui Helsingi oma, siis võib julgesti pidada TYRY mõju sama tähtsaks Turus kui YRY mõju Helsingis.

Vaid ühte tahaksin veel mainida eksi-arvamise ja valearusaamiste ärahoidmiseks: Soomes ei kuulu suitsetamiskeeld täiskarskuse nõuete hulka. Tõsi küll, see tundub meile esialgu pisut võõrastavana, kuid päris põhjendamatu see ei ole. Ära siis kohku, karsklane, kui juhus viib sind Helsingis maja ette, mille ukse kohal seisab „spei suae patria dedit“, siis astu julgesti sisse ja roni kolmandale korrale. Võin meeldivate kogemuste põhjal kinnitada: sa oled sääl teretunud.

lasena aja tuultest ja tormidest hoolimata püsima jäänd õppiva noorsoo ajakiri elaks jõuliselt veel palju, palju aastaid. — Pange paberile, mis südames pakitseb ning kuju ja vormi otsib ja läkitage „Kevadikule“! Saatke artikleid, ilukirjanduslikke palasid, ülevaateid, aga ka endi joonistuslikke ja maalikunstilisi katsetusi!

Ent olulisem kõigest „Kevadiku“ edasipüsimise aluseist on siiski majanduslik baas. Kuna käesolevast aastast alates „Kev.“ on taas tellitav, siis teeme kõik endile pühaks kohuseks: hankida „Kev.“ nii suur tellijaskond, et tal tulevikus enam ei tarvitseks aineliselt kitsikuis kiratseda, vireleda. Iga noorkarsklane tellib omale „Kevadiku“ ning hoolitseb selle eest, et ka kõik ta sõbrad telliksid! Ühisel jõul ühise asja häaks! Käed külge! Ja meie ettevõtte peab paigast liikuma! Peab lihtsalt! „Kevadik“ peab enese ära tasuma!

Fr. Olup.

Ilmub 4 numbrit aastas.

Väljaandja: Eesti Noorsoo Karskusliit. Vastutav toimetaja: mag. phil. Alfred Koort. Tegev toimetus: Friedrich Olup, F. Huik, A. Hurt, E. Kubjas, A. Lauk, M. Sarv. Toimetuse kõnetunnid: tegevtoimetajal — esmasp. ja neljap. kl. 2—3 Jakobi tän. 8—2. Toimetuse aadress: Tartu pstk. 86, telefon 404.

„Kultuuri“ trükk Tartus.

V 60
1